

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ
ว่าด้วยกฎหมาย นโยบาย และการพัฒนาพื้นที่ชายแดน
เนื่องในโอกาสครบรอบ 15 ปี
แห่งการก่อตั้งสำนักวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางนิติศาสตร์ ว่าด้วย กฎหมาย นโยบาย และการพัฒนาพื้นที่ชายแดน เนื่องในวาระครบรอบ 15 ปี แห่งการก่อตั้งสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ISBN 978-974-9766-95-8

เจ้าของ

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

คณะกรรมการ

1. ศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กัมพูสิริ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
2. ศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. รองศาสตราจารย์ วิมาน กฤตพลวิมาน	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่ง ศรีสมวงษ์	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทราวรรณ รัตนเกษตร	มหาวิทยาลัยพะเยา
8. ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
9. ดร.ธิดา ไวกวี	มหาวิทยาลัยพะเยา
10. ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
11. ดร.ฤทธิรักษ์ กัลยาณภัทรศิษฐ์	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
12. ดร.อัจฉริยา วงษ์บุรณาวาทย์	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชนนภรณ์ บุญเกิดทรัพย์
2. อาจารย์อารีรัตน์ โกสิทธิ์
3. อาจารย์ติณเมธ วงศ์ใหญ่
4. อาจารย์สรศักดิ์ ตันติจิตตานนท์
5. อาจารย์วัลยวรรณ มธุรสปรีชากุล
6. อาจารย์กมลนัยน์ ชลประทีน
7. อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวิสุทธิประภา

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความวิชาการในการประชุมวิชาการระดับชาติทางนิติศาสตร์ ภายใต้โครงการ
สัมมนาวิชาการระดับชาติ ว่าด้วยนโยบาย กฎหมาย และการพัฒนาพื้นที่ชายแดน เนื่องในวาระครบรอบ
15 ปี แห่งการก่อตั้งสำนักวิชานิติศาสตร์

1. ศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กัมพูสิริ

3. รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา วิเชียรชม

5. ศาสตราจารย์พิเศษวิชัย อริยะนันทะกะ

7. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ

9. รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท

11. รองศาสตราจารย์ วิมาน กฤตพลวิมาน

13. รองศาสตราจารย์ ทักษิณัย ทองอุไร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทจิรา เอี่ยมมยุรา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์

19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทราวรรณ รัตนเกษตร

21. ดร.วัชร เนติวานิชย์

23. ดร.บัณฑิตา พิชญากร

25. ดร.ธิตี ไวกวี

27. ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม

29. ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์

31. ดร.อัจฉริยา วงษ์บุรณาวาทย์

33. อาจารย์ประเสริฐ ป้อมป้องศึก

2. ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล นิติไกรพจน์

4. ศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช

6. ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์

8. รองศาสตราจารย์ ดร.ลาวัณย์ ทัศนศิลป์กุล

10. รองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุมปา

12. รองศาสตราจารย์ อรพรรณ พัสพัฒนา

14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตาสลักณ์ ออรุ่งโรจน์

18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรมัย พิศแซ

20. ดร.วรรณชัย บุญบำรุง

22. ดร.เอมผกา เตชะอภัยคุณ

24. ดร.จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์

26. ดร.นันทมน คงเจริญ

28. ดร.เปเนต มโนมัยวิบูลย์

30. ดร.ฤทธิรักษ์ กัลป์ยานภัทรศิษฐ์

32. อาจารย์ ไกรสร บารมีอวยชัย

คณะกรรมการดำเนินการโครงการสัมมนาวิชาการระดับชาติ ว่าด้วยนโยบาย กฎหมาย และการพัฒนา
พื้นที่ชายแดน เนื่องในวาระครบรอบ 15 ปี แห่งการก่อตั้งสำนักวิชานิติศาสตร์

1. ศ. ดร.ไพโรจน์ กัมพูสิริ

2. อาจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม

3. อาจารย์ ดร. ณัฐกร วิทิตานนท์

4. อาจารย์ ดร. ฤทธิรักษ์ กัลป์ยานภัทรศิษฐ์

5. อาจารย์ เพชรณพัฒน์ ศรีสุทธิยประภา

6. อาจารย์ นवलจันทร์ แจ้งจิตร

7. นางสาววิภา พันธนะบุรณ์

8. นางสาวศกลรัตน์ โกศิริ

ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

ประธานกรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการและเลขานุการ

ผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้ช่วยเลขานุการ

รูปเล่ม

อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา

พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2560

พิมพ์ที่

หน่วยผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และเอกสารกลาง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 333 หมู่ 1 ตำบลท่าสุด อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย 57100

แผนนโยบายว่าด้วยความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี Policy on Family Well-Being Of Southern Thailand :A Case Study of Yala Province and Surat Thani Province

ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล¹,

Ph.D. in Social Work (Policy Analysis)

ระพีพรรณ คำหอม², รุจา ภูไพบูลย์

ดาร์ณี จงอุดมการณ์³, จิตตินันท์ เดชะคุปต์

จินตนา วัชรสินธุ์⁴, วรณีย์ เดียววิเศษ

ถวัลย์ เนียมทรัพย์⁵, สาวิตรี ทยานศิลป์

อัจฉริยา ปทุมวัน⁶, นิทัศน์ ภัทรโยธิน¹⁰, เดชาวุธ นิตยสุทธิ¹¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขตามวงจรชีวิตครอบครัว และแผนนโยบายการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในภาคใต้ของประเทศไทย พื้นที่ศึกษา ได้พิจารณาจังหวัดที่มีรายได้สูงสุด คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ อำเภอบ้านตาขุน และอำเภอเคียนซา และจังหวัดที่มีเศรษฐกิจต่ำสุด คือ จังหวัดยะลา ได้แก่ อำเภอบันนังสตา และอำเภอเมือง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 72 คน เป็นตัวแทนของสมาชิกครอบครัว แบ่งเป็น 8 กลุ่ม อำเภอละ 2 กลุ่มๆละ 8-10 คน เป็นเพศหญิง (36คน) และเพศชาย (36 คน) และแบ่งตามช่วงวัย ได้แก่ วัยรุ่นอายุ 18-30 ปี วัยกลางคนอายุ 31-59 ปี และวัยสูงอายุ 60ปีขึ้นไป เก็บข้อมูลช่วงสิงหาคม - พฤศจิกายน 2559 ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ใช้แนวทางการสนทนาเป็นเครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า ความอยู่ดีมีสุขตามวงจรชีวิตครอบครัวของครอบครัวภาคใต้ มี 9 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน และด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

¹ Lecturer, Faculty of Social Work and Social Welfare, Huachiew Chalermprakiet University

² Professor, Faculty of Social Administration, Thammasat University

³ Professor, Ramathibodi School of Nursing, Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University

⁴ Professor, Faculty of Nursing, Khon Kaen University

⁵ Associate Professor, School of Human Ecology, Sukhothai Thammathirat University

⁶ Associate Professor, Faculty of Nursing, Burapha University

⁷ Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

⁸ Assistant Professor, National Institute for Child and Family Development, Mahidol University

⁹ Assistant Professor, Ramathibodi School of Nursing, Faculty of Medicine Ramathibodi Hospital, Mahidol University

¹⁰ Planning Manager, Volunteer Pharmacy for Tobacco Control, Thai Health

¹¹ Associate Professor, Faculty of Science and Technology, Huachiew Chalermprakiet University

ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขตามวงจรชีวิตครอบครัวของครอบครัวภาคใต้ ได้แก่ พ่อแม่ ลูก เป็นศูนย์กลางในของสมาชิกครอบครัวทุกคน ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อถือศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ ส่วนปัญหาอุปสรรคของความอยู่ดีมีสุข ได้แก่ เศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้หนี้สิน) ยาเสพติด การศึกษาของบุตร สุขภาพผู้สูงอายุ สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ภาคใต้

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนานโยบายการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว คือ ความเข้าใจบริบทของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายในกระบวนการนโยบายเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว นำหลักคำสอนของศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งการถอดบทเรียนเพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีในการเสริมสร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัวในภาคใต้

คำสำคัญ: ครอบครัว/ความอยู่ดีมีสุข/แนวนโยบาย/ภาคใต้

Abstract

This article was created from a qualitative research. It aimed to study the domains of the family well-being, the factors affecting the family well-being, and the policy strengthening of the family well-being in Southern Thailand. The study areas are base on the highest economic status that is Surat Thani Province, selected two districts of Ban Ta Khun District and Kian Sa District and also the highest economic status that is Yala Province, selected two districts of Bannang Sata District and Maung District. The sample group are 72 informants as the representative of family members, being divided into 8 groups, 2 groups per deistrict and 6-10 persons per group, according to gender (female 36 persons and male 36 persons) and age (adolescent between 18-30 yearolds , middle 31-59 yearolds & retire age over 60 yearolds). Data collection was conducted between August and November 2016, by using the focus group discussion. Content analysis was also used for data analysis.

According to the southern families, the family well-being along with family life cycle have nine domains including family relations, health care, spiritual development, economic, education, security and dependency, community cooperation and safety, sufficient life style, and family function and roles.

Factors affecting the family well-being along with family life cycle of the southern families are that parent and the children should be the center of mind of their family members and religion, culture and the philosophy of sufficiency economy are also significance for the family life. For the problems and obstacles of the family well-being, they concern of economic (occupation, income, debt) drug addict, education, elderly health, and violence in the south.

The suggestions on the policy development to strengthen of the family well-being that are an understanding of the difference context of each area, motivate the cooperation with family, community, local government, and also partnership of the policy to strengthen of

the family well-being. The principles of religion, culture and the philosophy of sufficiency economy should be used to achieve their maximum benefits. It should also make a lesson learn to find out the best practice of the strengthen of the family well-being in the south.

บทนำ

นโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานด้านครอบครัวของภาครัฐและองค์กรเอกชน ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือการดำเนินงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหรือสนับสนุนการทำบทบาทของครอบครัวให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทในสังคมนั้น สำหรับประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว และมีการผลักดันนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานต่างๆ ออกมาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงเข้มแข็งของครอบครัวไทย เป้าหมายของนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานด้านครอบครัวของประเทศไทย ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงให้สอดคล้องตามพลวัตของสังคม โดยการวิเคราะห์จากข้อมูลสถิติทางประชากรและสังคม รวมถึงสถานการณ์และปัญหาด้านครอบครัวในประเทศไทย

บทเรียนจากการพัฒนาประเทศไทย นับจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-พ.ศ.2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-พ.ศ.2564) พบว่าประเทศไทยเริ่มให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว บทบาทของครอบครัวและการสร้างความมั่นคงของครอบครัวในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-พ.ศ.2534) โดยเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมในระดับพื้นฐาน คือบุคคล ครอบครัวและชุมชนอันเป็นส่วนย่อยของสังคม และได้มีการกำหนดให้วันที่14 เมษายน ของทุกปีเป็นวันครอบครัวแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมความสำคัญของสถาบันครอบครัว ให้สมาชิกครอบครัวได้พบปะและพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกครอบครัว สร้างความรัก ความอบอุ่นและความสุขภายในครอบครัว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-พ.ศ.2539) ได้กำหนดมาตรการเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวอย่างจริงจังและชัดเจนมากขึ้น โดยการรณรงค์อย่างต่อเนื่องให้บิดามารดามีความรับผิดชอบต่อครอบครัว มีบริการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับชีวิตการครองเรือน การอบรมเลี้ยงดูเด็กและแก้ไขปัญหาคู่สมรส ตลอดจนการจัดระบบบริการสวัสดิการสังคมสำหรับครอบครัวที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่นการให้ทุนอุดหนุนการศึกษา การบริการรักษาพยาบาลแก่ครอบครัวที่ยากจน มีผู้สูงอายุหรือคนพิการ และมีกรแต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ทำหน้าที่กำหนดแนวทางและกิจกรรมในการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-พ.ศ.2544) มุ่งพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนให้การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคน รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น และได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน อันประกอบด้วยแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน การสร้างโอกาสให้คน ครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม การพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคมเพื่อสร้างหลักประกันด้านต่างๆ แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง การเสริมสร้างขีดความสามารถในระบบอำนาจความยุติธรรมและระบบความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ประชาชน และการส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาคนและประเทศให้สมดุลและยั่งยืน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-พ.ศ.2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มีเป้าหมายหลัก คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและเสถียรภาพ ประชาชนมีภูมิคุ้มกันและ

สามารถพึ่งตนเองได้ ควบคู่ไปกับการวางรากฐานการพัฒนาที่แข็งแกร่งโดยการพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชนให้เข้มแข็งเป็นแกนหลักของสังคมไทย เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ยึดแนวคิดการบูรณาการเป็นองค์รวมและการพัฒนาสู่ความพอเพียง โดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับและความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือการพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างภูมิคุ้มกันให้กับปัจเจก ครอบครัวและชุมชนให้สามารถจัดการกับความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยึดหลักความสมดุล ยั่งยืน มีเป้าหมายในการเสริมสร้างและพัฒนาคน โดยคนทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งการมีสุขภาวะ มีความรู้และมาตรฐานการครองชีพที่ดี การศึกษาและการเรียนรู้มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล สามารถพัฒนาคนไทยให้มีทักษะการเรียนรู้ในเชิงคิด สังเคราะห์ สร้างสรรค์ ต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรม ความรู้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และครอบครัวมีความอบอุ่น เข้มแข็งและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สำคัญของ แผนฯนี้ถือเป็นพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ ที่มุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” และเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”เช่นเดียวกัน

ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามที่กล่าวมา ทำให้ประเทศไทยได้พัฒนาจากกาเป็นประเทศเกษตรกรรม รายได้น้อย มาเป็นประเทศกึ่งเกษตรกรรม-อุตสาหกรรม ที่มีรายได้ประชาชาติอยู่ใเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างสูงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 โดยรายได้ประชากรต่อปีของไทยสูงราวปีละ U.S.\$ 4,210 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงช้าๆในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา และวิถีการดำเนินชีวิตปรับเปลี่ยนจากการเพาะปลูกเพื่อการดำรงชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายและส่งออก มีผลต่อครอบครัวอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยสำคัญของสังคมในการผลิต อบรมเลี้ยงดู และดูแลสมาชิก มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและวงจรชีวิตครอบครัวไปในทิศทางแสดงลักษณะครอบครัวหลากหลายมากขึ้น ระบบครอบครัวไทยมีความแตกต่างกับสังคมอื่นๆตามวัฒนธรรมไทย มีระบบการอยู่ร่วมและกำหนดบทบาทแนวปฏิบัติ และหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวตามลักษณะวัฒนธรรมไทย ระบบครอบครัวและเครือญาติถือเป็นระบบพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม

“อยู่ดีมีสุข” เป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตตนเองที่ประสานกันในหลายมิภายใต้บริบทสังคม การให้คุณค่าของบุคคล มาตรฐานความเป็นอยู่ในสังคม ความคาดหวัง เป้าหมายในชีวิตและความหวังใที่มีอยู่ของบุคคล ส่วนคำว่า “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” มีความหมายเทียบได้กับคำว่า ครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวเข้มแข็ง คุณภาพชีวิตครอบครัว หรือตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า family well being ทั้งนี้งานวิจัยหลายสำนักได้กำหนดตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไว้แตกต่าง หลากหลาย ครอบคลุมในหลายมิติ ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน และด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

ผลจากการรายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพครอบครัวไทย: แนวทางเพื่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น ลักษณะครอบครัวขยายขนาดใหญ่มีแนวโน้มลดลง ครอบครัวไทยมีขนาดเล็กลง การดูแลสุขภาพเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินชีวิต ลักษณะ

ความสัมพันธ์ในเครือญาติที่เป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนพึ่งพาลดลงไป คุณค่าของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุเคยเป็นแกนหลักในบ้าน เคยมีบทบาทเป็นผู้นำได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้สูงอายุมีอัตราการพึ่งพาจากการเจ็บป่วยเรื้อรังมากขึ้น สตรีทำงานนอกบ้านมากขึ้น มีอัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้น ส่วนผลการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพและสังคมเหล่านี้ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของครอบครัวโดยเฉพาะความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอย่างไร ยังไม่มีการศึกษาที่เฉพาะทั้งประเทศและให้ข้อมูลที่ชัดเจน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อทิศทางการพัฒนาครอบครัว และสังคมต่อไป (รุจาและคณะ. 2558:11-15)

ด้วยบริบทที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค ภาคใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทยที่มีบริบทแตกต่างจากภูมิภาคอื่นทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม ศาสนาวัฒนธรรม สุขภาพกายสุขภาพจิต การเมืองการปกครอง ประกอบกับมีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้ จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย และจังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสงขลาซึ่งเป็นพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีสถานการณ์ปัญหา ความความรุนแรง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม อาชีพหลัก คือการทำสวนยาง เพาะปลูก เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของภาคใต้ และเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดของภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่มีรายได้สูงสุดของภาคใต้ และจังหวัดยะลาเป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่ำสุดของภาคใต้

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจในการเลือกจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นพื้นที่ศึกษาของภาคใต้ในประเด็นเกี่ยวกับแนวโน้มนโยบายว่าด้วยความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้: กรณีศึกษาจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในบริบทครอบครัวไทยภาคใต้ ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ และแนวโน้มนโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยในภาคใต้

ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ โดยสุ่มจังหวัดตามสถานะทางเศรษฐกิจที่สูงที่สุดและต่ำสุดและครอบคลุมจังหวัดที่นับว่าสามารถสะท้อนภาพความเป็นประเทศไทยได้ จังหวัดที่ได้รับการคัดเลือก เป็นพื้นที่ศึกษา 2 จังหวัด คือ ยะลา เป็นตัวแทนจังหวัดที่มีรายได้รวมต่ำสุด สุราษฎร์ธานีเป็นตัวแทนจังหวัดที่มีรายได้รวมสูงสุด และเลือกจังหวัดละ 2 อำเภอ โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอเคียนซา และจังหวัดยะลา ได้แก่ อำเภอบันนังสตา และอำเภอเมือง

ผู้เข้าร่วมในการให้ข้อมูลใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด และเป็นการเลือกเชิงทฤษฎี(Theoretical Sampling) โดยมีเกณฑ์ดังนี้ 1) เกณฑ์การคัดเลือกเข้า คือ มีเชื้อชาติไทย ได้ยินปกติ สามารถสื่อสารภาษาไทยและให้ข้อมูลได้ รับทราบรายละเอียดของการวิจัยและยินยอมเข้าร่วมวิจัย 2) เกณฑ์ในการคัดออก คือ ผู้ที่อยู่ในสภาพไม่สามารถรับรู้หรือให้ข้อมูลได้ เป็นสมาชิกในครอบครัวที่มีคุณลักษณะร่วมทางเศรษฐกิจที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งสุ่มเลือกจังหวัดตามข้อมูลรายได้รวมสูงและรายได้รวมต่ำ

ผู้เข้าร่วมในการให้ข้อมูลเป็นตัวแทนของสมาชิกครอบครัว มีคุณลักษณะ (Theoretical sampling) จำแนกตามความหลากหลายของลักษณะครอบครัว โดยแบ่งเป็นกลุ่มเพศชายและกลุ่มเพศหญิงจำนวนเท่ากัน

และแบ่งตามวงจรชีวิตครอบครัว ได้แก่ ช่วงการสร้างครอบครัวใหม่ (ครอบครัวที่เพิ่งแต่งงาน) ช่วงใช้ชีวิตครอบครัว (เลี้ยงลูก ทำงานเพื่อเลี้ยงลูก) ช่วงลูกแยกย้ายไปมีครอบครัวใหม่ (พ่อแม่อยู่ตามลำพัง คู่ชีวิตเสียชีวิต เหลือเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) ได้แก่ ช่วงวัยรุ่นอายุระหว่าง 18-30 ปี วัยกลางคนอายุระหว่าง 31- 59 ปี และ วัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งผู้เข้าร่วมในการให้ข้อมูลเป็นสมาชิกครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่คละก้นทั้งจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงและจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางและค่อนข้างต่ำ (ตารางที่ 1)

ตารางที่1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมในการให้ข้อมูลจำแนกตามเพศ จังหวัดและอำเภอ

กลุ่มเพศ	จังหวัดยะลา		จังหวัดสุราษฎร์ธานี		รวม	
	อำเภอเมือง	อ า เ ภ อ บันนังสตา	อำเภอบ้านตาขุน	อำเภอเคียนซา	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มเพศชาย	9	9	9	9	36	50
กลุ่มเพศหญิง	9	9	9	9	36	50
รวม	18	18	18	18	72	100
ร้อยละ	25	25	25	25	-	100

จากตารางข้างต้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภาคใต้ ทั้งสองจังหวัด คือ จังหวัดยะลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดละ 2 อำเภอ รวมเป็น 4 อำเภอๆละ 2 กลุ่ม (กลุ่มเพศชาย กลุ่มเพศหญิง) รวมเป็น 8 กลุ่ม ๆละ 9 คน อำเภอละ 18 คน รวมทั้งสิ้น 72 ครอบครัว

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการ คือ การสังเกต การสนทนากลุ่ม โดยใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือ ซึ่งได้จัดทำขึ้นและทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ผู้ที่ถูกเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลในโครงการและนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้แนวคำถามมีความไวต่อการนำการสนทนาและตอบโจทยการวิจัยมากที่สุด เก็บข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย จำนวน 2 คนและผู้ช่วยวิจัยจากส่วนกลาง จำนวน 2 คนและผู้ประสานงานในพื้นที่ 2จังหวัดๆละ 1 คน รวมจำนวน 2 คน ผู้ช่วยวิจัยในส่วนกลางได้ผ่านการฝึกอบรมการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการสนทนากลุ่ม ก่อนการเก็บข้อมูลจริง ระยะเวลาการเก็บข้อมูลระหว่างสิงหาคม – พฤศจิกายน 2559 ตามแนวทางการสนทนาเป็นคำถามกึ่งโครงสร้าง สํารวจชีวิตครอบครัวที่สำคัญ ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูลและครอบครัว การให้ความหมายและการรับรู้ของตัวแทนครอบครัว

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลบันทึกการสังเกตความอยู่ดีสุขของครอบครัวและการถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำการสนทนากลุ่มสมาชิกครอบครัวไทยพื้นที่ภาคใต้ และวิเคราะห์ตามขั้นตอน คือ 1) อ่านทบทวนข้อมูลเพื่อเข้าใจความรู้สึกอย่างลึกซึ้ง 2) บริหารจัดการแยกข้อมูลอีกครั้ง 3) จัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categories) เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของข้อมูล 4) หาความสัมพันธ์ของข้อมูลในแต่ละประเภทของข้อมูล 5) อธิบายแบบแผน หัวเรื่อง และประเภทของกลุ่มข้อมูล และ 6) ตีความ และ ค้นหาความหมายของหัวเรื่อง และ ประเภทข้อมูล คณะผู้วิจัย และ ผู้ช่วยวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ การรับรู้ การให้ความหมาย ประสบการณ์ครอบครัวที่เผชิญ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

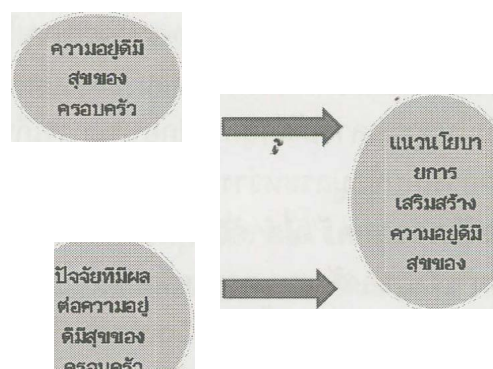
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้หลักการตรวจสอบของลินคอร์นและ กูบา ซึ่งประกอบด้วย คือ การเฝ้าสังเกตอย่างต่อเนื่อง (Persistent Observation) และการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยการใช้แหล่งข้อมูล และ ช่วงเวลาที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เทคนิคการตรวจสอบทั้งด้านข้อมูล (Data Triangulation) วิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) และตรวจสอบนักวิจัย (Researcher Triangulation)

การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมในการให้ข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน ผู้วิจัยได้คำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมในการให้ข้อมูลตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หลักประโยชน์และความเป็นธรรม ปฏิบัติตามแนวทางที่คณะกรรมการกำหนดทุกประการ โดยแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักวิจัยและผู้ช่วยวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย ขอความยินยอม ให้อิสระในการตัดสินใจให้ข้อมูล ให้ความมั่นใจถึงสิทธิที่จะออกจากการศึกษาเมื่อใดก็ได้ตามที่ต้องการโดยไม่มีผลใดๆ อธิบายถึงความเสี่ยง ผลกระทบ และประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ พร้อมกับมีแบบฟอร์มสำหรับลงนามยินยอมเข้าร่วมวิจัย และขอบันทึกเสียงการสนทนา ซึ่งไม่มีการลงชื่อจริงและทำลายทันทีเมื่อการวิเคราะห์สิ้นสุด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาให้เข้าใจความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ และปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ นำไปสู่การกำหนดแนวนโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยในภาคใต้ที่เหมาะสม ดังนี้

ผลการศึกษา

การศึกษาวិถีการดำเนินชีวิตครอบครัวไทยภาคใต้ของจังหวัดยะลาและสุราษฎร์ธานี แบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในบริบทของครอบครัวไทยภาคใต้ ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ และแนวนโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยในภาคใต้

1. ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในบริบทครอบครัวไทยภาคใต้

ประกอบด้วย 9 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา ด้านความร่วมมือและความ

ปลอดภัยในชุมชน และด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ผลการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมครอบครัวไทยภาคใต้ทั้ง 2 จังหวัด คือจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประเมินครอบครัวตนเองว่า พึงพอใจในความเป็นอยู่ของครอบครัว ครอบครัวของตนยังมีความสุขพอประมาณ มีความสุขมากกว่าความทุกข์ (มีความสุข ร้อยละ 70 มีความทุกข์ร้อยละ 30)

ด้านสัมพันธภาพ

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงออกถึงความรัก ความเอาใจใส่ระหว่างกัน ทั้งในยามปกติ ยามเจ็บป่วย และเมื่อมีปัญหาสมาชิกในครอบครัวยอมรับและเคารพความคิดเห็นของกันและกัน ให้เกียรติกันและไม่มีการใช้อำนาจเหนือกัน สื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ และทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในบ้านและนอกบ้านอย่างสม่ำเสมอ³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่ด้านสัมพันธภาพว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า สัมพันธภาพภายในครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว อันได้แก่ การให้ความสำคัญ การยอมรับนับถือผู้ใหญ่ในครอบครัว การที่สมาชิกอยู่ด้วยกัน ให้ความใกล้ชิดสนิทสนม ไปไหนมาไหนด้วยกัน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความเข้าใจกัน ใช้เหตุผลในการพูดคุย ให้เกียรติกัน ซินชม ให้กำลังใจแก่กัน มีความรักความห่วงใยให้กันและกัน ให้อภัยกัน มีการสื่อสารทางบวก ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ขัดแย้ง ไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีศีลธรรม มีความเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักการแบ่งปัน ช่วยกันแก้ปัญหา รู้รักสามัคคี

ดังคำกล่าวว่า “ความสัมพันธ์ของคู่ครองที่ระแวงซึ่งกันและกัน การกลัว อีกฝ่ายนอกใจ ทำให้เกิดความกังวล เครียด และข้อขัดแย้ง ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง พุดจาดีต่อกัน” (สนทนากลุ่มผู้ชาย, จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

เช่นเดียวกับคำกล่าวว่า “ ความเข้าใจกันของคนในครอบครัว เมื่อเกิดปัญหา ร่วมปรึกษากันและกัน สมาชิกในครอบครัว (พ่อแม่ สามี ภรรยา) ต่างรู้หน้าที่ของตนเอง สามี ภรรยาเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน และมีความรักความเอื้ออาทร” (สนทนากลุ่ม, ภาคใต้).

และคำกล่าวว่า “ในปัจจุบันเด็กไม่ค่อยเคารพเชื่อพ่อแม่ เนื่องด้วยพ่อแม่ทำงาน เด็กอยู่กับปู่ย่า ตายาย จึงเชื่อฟังปู่ย่า ตายายมากกว่า” (การสนทนากลุ่มผู้ชาย, ภาคใต้)

นอกจากนี้ สัมพันธภาพยังหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเครือญาติอีกด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งว่า “ การได้อยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวและญาติพี่น้อง ญาติพี่น้องมาเจอกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน ได้เห็นทุกคนมีความสุข ได้ถามไถ่สารทุกข์สุขดิบ การดำเนินชีวิตของกันและกัน และเห็นผู้สูงอายุมีความสุข” (สนทนากลุ่ม, ภาคใต้) และคำกล่าวว่า “สังคมคนใต้เป็นสังคมเครือญาติ” (การสนทนากลุ่มผู้หญิง, จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ด้านบทบาทหน้าที่

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านการทำบทบาทหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมที่สมาชิกครอบครัวปฏิบัติเป็นประจำในการทำหน้าที่ครอบครัวเพื่อคงไว้ความสมดุลของครอบครัว ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ การทำงานบ้าน การอบรมเลี้ยงดูบุตร การจัดความสมดุลครอบครัว การแก้ปัญหาและการดูแลสมาชิกเจ็บป่วย³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่ด้านบทบาทหน้าที่ ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า สมาชิกครอบครัวทุกคนทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม สมาชิกครอบครัวต่างต้องดูแลกันและกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในครอบครัว สามีภรรยาแบ่งงานกันทำ ในอดีตสามีทำงานหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ภรรยาทำหน้าที่ดูแลสามี อบรมเลี้ยงดูลูก ทำงานบ้าน ปัจจุบันทั้งชายหญิงมีบทบาทหน้าที่เท่าเทียมกัน ทั้งสามีภรรยา

ออกไปทำงานนอกบ้าน เมื่อมีเวลาว่างสามีจะช่วยภรรยาทำงานบ้าน แม้บางครั้งภรรยารับผิดชอบงานบ้านคนเดียว ลูกมีหน้าที่เรียนหนังสือ ช่วยงานบ้านบ้าง ปู่ย่าตายายทำหน้าที่ช่วยเหลือดูแลหลานเมื่อพ่อแม่ต้องไปทำงานนอกบ้าน ดังคำกล่าวที่ว่า “ พ่อแม่ต้องทำงานที่บ้านทั้ง 2 คน แต่ในค่านิยมของคนในพื้นที่นั้น มองว่า แม่ต้องทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน ฝ่ายผู้หญิงทำงานหนักกว่าผู้ชาย แต่สามีนั่นเมื่อเสร็จจากงานประจำหรืองานนอกบ้านก็อาจจะสามารถช่วยภรรยาได้ ในสังคมชนบทนั้นเมื่อมีลูก พ่อแม่ควรดูแลบุตร และเมื่อบุตรสามารถดูแลตนเองได้ในระดับหนึ่ง แม่ก็สามารถที่จะกลับมาทำงานนอกบ้านได้ โดยส่วนใหญ่จะทำงานภายในพื้นที่ของตน คนรุ่นใหม่ นั่น ก็ออกไปอาศัยอยู่นอกพื้นที่ ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทั้งสามีและภรรยา ดังนั้นหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือนจึงต้องช่วยกัน เมื่อออกไปทำงานในเวลากลางวันอาจจะฝากลูกไว้กับปู่ย่า ตายายมากกว่าพ่อแม่ ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง, ภาคใต้)

หน้าที่การเป็นหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวโดยทั่วไปกำหนดให้สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวเป็นหลัก สำหรับครอบครัวไทยมุสลิม นั้น หลักศาสนาอิสลามบังคับให้สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว แต่ในทางปฏิบัติ มีบางครอบครัวให้ภรรยาเป็นผู้นำ สามีเลี้ยงลูกอยู่บ้าน ภรรยาออกไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว

หน้าที่ของภรรยาในการปฏิบัติต่อสามี ภรรยามีหน้าที่รับฟังความทุกข์ของสามี เวลาที่สามีมีความทุกข์จะกลับมาระบายให้ภรรยาฟัง

หน้าที่การอบรมเลี้ยงดูลูก โดยทั่วไปแม่เป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการอบรมเลี้ยงดูลูก พ่อจะช่วยดูแลเมื่อลูกเจ็บป่วยเพราะแม่ไม่สามารถรับภาระคนเดียวได้ ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อยแม่คนเดียวสามารถจัดการได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญ พ่อแม่จะปรึกษาร่วมกัน ในการอบรมเลี้ยงดูลูก พ่อแม่สอนให้ลูกขยันหมั่นเพียร ตั้งใจเรียน ลูกที่บรรลุนิติภาวะ มีอาชีพเลี้ยงตนเองได้แล้วก็ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบเลี้ยงดูพ่อแม่ปู่ย่าตายาย รู้รักสามัคคี มีความเอื้ออาทร รู้จักการแบ่งปัน มีศีลธรรม

การทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูลูกนั้น พ่อแม่ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูก ปฏิบัติตนเสมือนเป็นเพื่อนของลูก ลูกสามารถพูดคุยกับพ่อแม่ได้ทุกเรื่อง เพราะเมื่อลูกประสบปัญหา หรือต้องการคำปรึกษา พ่อแม่ก็สามารถเป็นหลักคอยให้คำปรึกษาแนะนำแก่ลูกได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ พ่อและแม่ช่วยกันอบรมเลี้ยงดูลูก โดยมีแม่เป็นหลักในการเลี้ยงดู ถ้าพ่อว่างก็จะคอยช่วยเหลือ เพื่อให้ลูกได้เป็นคนดี พ่อแม่จึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ดูแลลูกเสมือนเป็นเพื่อน ลูกสามารถพูดคุย หยอกล้อ พ่อแม่ได้ เพราะเมื่อลูกประสบปัญหา หรือต้องการคำปรึกษา พ่อแม่ก็สามารถเป็นตัวหลักที่คอยให้คำแนะนำแก่ลูกได้ ” (การสนทนากลุ่มผู้หญิง ภาคใต้)

หน้าที่ของลูก คือการเรียนหนังสือเป็นหลัก พ่อแม่จะให้ความสำคัญและส่งเสริมการศึกษาของลูกมาก เพราะพ่อแม่ไม่ได้มีโอกาสรียนหนังสือในระดับสูงๆ ถ้าพ่อแม่มีฐานะและความพร้อมก็อาจส่งลูกไปเรียนในอำเภอหรือจังหวัดที่ห่างไกลเพื่อให้ลูกเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต ดังคำกล่าวที่ว่า “ ลูกมีหน้าที่ในการเรียนหนังสือ และช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน การทำหรือไม่ทำขึ้นอยู่กับกรอบสั่งสอนของครอบครัว ซึ่งพ่อแม่ จะให้ความสำคัญด้านการศึกษามาก เพราะพ่อแม่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูง ๆ จึงอยากให้ลูกได้เรียนหนังสือเท่าที่ลูกจะสามารถเรียนได้ คนในชุมชนส่วนใหญ่จะส่งลูกเข้าไปเรียนโรงเรียนในตัวจังหวัดหรือตัวอำเภอ ถ้าหากครอบครัวใดมีความพร้อมก็จะส่งลูกไปศึกษาต่อที่อื่น เพื่อให้ได้เรียนรู้ชีวิต ส่งเสริมให้ลูกได้เข้าสังคม โดยลูกบางคนอาจจะหารายได้เสริมหลังเลิกเรียนเพื่อช่วยเหลือตนเองและครอบครัว และลูกที่เติบโตแล้ว ก็เลี้ยงดูตนเองและพ่อแม่ ” (การสนทนากลุ่มผู้หญิง ภาคใต้) สำหรับการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน จึงขึ้นอยู่กับโอกาสหรือความเป็นไปได้ซึ่งไม่ใช่ความคาดหวังของพ่อแม่ แต่ก็มีให้เห็นว่า “ ปัจจุบันเด็กไม่ชอบช่วยงานบ้านพ่อแม่อยู่แล้ว ส่วนใหญ่เด็กจะติดเกม เสพสื่อ ” (การสนทนากลุ่มผู้ชาย ภาคใต้) นอกจากนี้ ลูกที่บรรลุนิติภาวะ มีอาชีพ เลี้ยงตนเองได้แล้ว ก็ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบเลี้ยงดูพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย

ด้านการดูแลสุขภาพ

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านการดูแลสุขภาพ หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัวมีสุขภาพดี ให้ความสำคัญของการดูแลสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี หลีกเลี่ยงพฤติกรรมกรรมเสี่ยงทางสุขภาพและทางเพศ ไม่มีการติดสารเสพติด มีภาวะสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่เจ็บป่วยหรือมีความพิการที่รุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อการทำบทบาทหน้าที่ และดำเนินชีวิตประจำวัน³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญด้านการดูแลสุขภาพ สุขภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ผลการศึกษา พบว่า ครอบครัวให้ความสำคัญกับสุขภาพ สุขภาพถือเป็นความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว การที่สมาชิกครอบครัวมีสุขภาพดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ลูกไม่ติดยาเสพติด ทำให้ครอบครัวมีความสุข ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ จะกังวลว่าผู้สูงอายุในครอบครัวจะมีสุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วยรุนแรงขึ้นในอนาคต ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ภาคใต้ เมื่อถามว่าครอบครัวอยู่ดีมีสุขมีลักษณะเช่นใด คำตอบที่ได้รับคือ “ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ” “สมาชิกมีสุขภาพแข็งแรง” เมื่อถามว่าช่วงเวลาที่ครอบครัวมีความอยู่ดีมีสุขน้อยที่สุด คือ ช่วงไหน ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่ง บอกว่า “ช่วงที่สมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย” และเมื่อถามว่า วิกฤตชีวิตที่ครอบครัวจะต้องต่อสู้ฟันฝ่าไปได้ คำตอบที่ได้รับ คือ “ลูกติดยา กลัวลูกจะเสียนาคต แต่สุดท้ายก็สามารถยื้อเอาไว้ได้ ช่วยให้ลูกเลิกยา ตอนนี้นักเป็นครู มีอนาคตที่สดใส ”

ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ คือ ความสามารถของครอบครัวในการตระหนักถึงคุณค่าหรือความดีงามของการมีชีวิตครอบครัวร่วมกันของสมาชิกครอบครัว การมีหรือยึดถือหลักคำสอน (ทางศาสนา) คุณธรรม ปรัชญาชีวิต ค่านิยม ความเชื่อหรือจารีตประเพณีที่ดีงามของสังคม รวมถึงสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตครอบครัว จนกลายเป็นแบบแผนหรือวิถีชีวิตที่สมาชิกครอบครัวต่างยึดถือปฏิบัติร่วมกัน อันนำมาซึ่งความสุขในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกครอบครัว³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า ครอบครัวจังหวัดยะลาและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางจิตวิญญาณของสมาชิกในครอบครัว มีศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวไทยมุสลิมถือว่าศาสนาเป็นภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัว ทำให้สมาชิกครอบครัวไม่กระทำผิด เปรียบเสมือนธรรมนูญชีวิตที่ต้องยึดถือปฏิบัติ จะได้ผลดีหรือไม่ขึ้นกับการยึดถือปฏิบัติของบุคคลนั้นๆ ส่วนครอบครัวไทยพุทธ ยึดมั่นในคำสอนศาสนาซึ่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี ละเว้นจากการประพฤติดี

วัฒนธรรมประเพณีและแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยึดถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและคุณค่าของการดำเนินชีวิต ช่วยกล่อมเกล่าและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกครอบครัว ปลุกฝังให้สมาชิกครอบครัวประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นภูมิคุ้มกันการเกิดปัญหาครอบครัว ไม่ว่าสมาชิกครอบครัวจะยึดถือศาสนาใด ทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี จากการสนทนากลุ่มพื้นที่จังหวัดยะลา ครอบครัวส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คำสอนและหลักปฏิบัติของศาสนามีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิต ครอบครัวทุกมิติ ทั้งในเรื่องการแต่งงาน การครองเรือน การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร การประกอบอาชีพ ดังคำกล่าวว่า “หลักศาสนามีทุกด้านของชีวิต..เปรียบเสมือนเป็นธรรมนูญของชีวิตของคนมุสลิม เช่น สอนในเรื่องการกินข้าวร่วมกัน การปรึกษาหารือกันของคนในครอบครัว ” (สนทนากลุ่มสตรีมุสลิมจังหวัดยะลา) และคำกล่าวว่า “วัฒนธรรมของครอบครัวไทยมุสลิม สมัยก่อนเป็นการแต่งงานแบบคลุมถุงชน ต้องแต่งงานก่อนแล้วจึงค่อยศึกษาดูใจกัน จนเกิดความรักจึงจะเริ่มวางแผนครอบครัว ในช่วงศึกษาดูใจ ถ้าทั้งสองฝ่าย

เข้ากันไม่ได้ก็เลิกกันไป อาจจะสามารเลิกกันได้ภายในอาทิตย์เดียวหลังแต่งงาน” (สนทนากลุ่มสตรีมุสลิม จังหวัดยะลา) ขณะที่วัยรุ่นหญิงไทยมุสลิมที่แต่งงานแล้วได้กล่าวว่า “ แต่ปัจจุบันครอบครัวเปิดกว้างให้ลูกหลานตัดสินใจในการเลือกคู่ครองเอง เนื่องจากลูกหลานยุคใหม่ส่วนใหญ่ได้เรียนหนังสือ มีโอกาสพบปะผู้คน มีความคิด และการตัดสินใจเป็นของตนเอง” (สนทนากลุ่มสตรีมุสลิม จังหวัดยะลา)

ทัศนะเกี่ยวกับการมีภรรยาหลายคนของผู้ชายมุสลิม มีคำกล่าวว่า “ ศาสนาอิสลาม ผู้ชายมีภรรยาได้ 4 คน แต่ภรรยาต้องยินยอม และสามีต้องรับผิดชอบ เลี้ยงดูภรรยาทุกคนได้ สมัยนี้ผู้ชายมุสลิมมีภรรยา 4 คน จะไม่มี มีน้อยมาก ที่ไม่มีเพราะไม่อยากจะปัญหาเกี่ยวกับภรรยา กลัวทะเลาะกัน เพราะเวลาจะให้อะไรต้องให้เท่ากัน นอกจากจะรวย มีเงิน ถึงจะมีภรรยาหลายคน” (สนทนากลุ่มผู้ชายมุสลิม จังหวัดยะลา) ทั้งนี้ในความรู้สึกของผู้หญิงมุสลิม, เกี่ยวกับการที่ผู้ชายมุสลิมสามารถมีภรรยาได้หลายคนว่า มีคำกล่าวว่า “ ความรู้สึกของภรรยาที่สามีเป็นมุสลิม ก็เหมือนคนพุทธ ใจเป็นทุกข์ แต่ก็ยินยอมอยู่ได้ ” (สนทนากลุ่มผู้ชายมุสลิม จังหวัดยะลา)

สำหรับความคิดเห็นต่อหลักคำสอนศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตครอบครัวนั้น สตรีไทยพุทธ จังหวัดยะลา กล่าวว่า “หลักคำสอนศาสนาทำให้ชายหญิงไม่นอกใจกัน เป็นคนดี ครอบครัวไม่แตกแยก ศาสนาพุทธ ถ้ามีธรรมะในใจ จะไม่มุสา ทำให้เกิดความไว้วางใจ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดยะลา) ขณะที่สตรีไทยมุสลิมจังหวัดยะลา กล่าวว่า “การให้เกียรติกัน ไทยมุสลิม ตามกฎของศาสนาอิสลาม ภรรยาต้องเชื่อฟังสามี เวลาจะไปไหนต้องให้สามีอนุญาตก่อน ถ้าสามีไม่อนุญาตก็ไปไม่ได้ แม้แต่พ่อแม่เสียชีวิต ถ้าสามีไม่ให้ไป ก็ไปไม่ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นพวกเคร่งศาสนา “วาดะห์” ส่วนไทยพุทธ เวลาจะไปไหนก็ให้บอกคนในครอบครัว” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดยะลา)

ครอบครัวไทยจังหวัดสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งสอนให้สมาชิกครอบครัวเป็นคนดี มีความเมตตา กรุณา มีน้ำใจเอื้ออาทร เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวสุราษฎร์ธานีรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ที่ทำให้จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเขื่อนรัชชประภา ซึ่งถือเป็นเกียรติ เป็นความภาคภูมิใจและอำนวยความสะดวกมหาศาลด้านการชลประทาน การบรรเทาอุทกภัย การประมง การท่องเที่ยว และการผลิตไฟฟ้า ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุราษฎร์และประชาชนในภาคใต้ ทำให้ครอบครัวชาวสุราษฎร์เคารพ เทิดทูลและยึดถือแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตครอบครัวของตน ดังตัวอย่างคำพูดของชายวัย 62 ปีจาก จังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวว่า “ พวกเราเชื่อและสอนให้ลูกหลานทำตามคำสอนของศาสนาและตามรอยในหลวงรับสั่งเรื่องความพอเพียง ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดสุราษฎร์ธานี) และยังสะท้อนความรู้ถึงจิตวิญญาณทางศาสนาและความรับผิดชอบอันเกิดจากการถูกอบรมขัดเกลา ดังเช่น คำกล่าวของกลุ่มผู้หญิง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ การยึดมั่นในหลักศาสนา การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ทำให้รู้จักผิดชอบชั่วดี; การแต่งงานของครอบครัวไทยพุทธ จะเกิดจากความรัก; ครอบครัวไทยพุทธ สามีจะเป็นหัวหน้าครอบครัว; และคำกล่าวของกลุ่มผู้ชาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่สำคัญ บางครอบครัวจุดเริ่มต้นไม่ได้มาจากความรัก แต่ถ้ามีความรับผิดชอบก็สามารถทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้

ด้านเศรษฐกิจ

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านเศรษฐกิจ คือ การที่ครอบครัวมีสถานะทางเศรษฐกิจที่มีทรัพยากรทางเศรษฐกิจเพียงพอจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตอย่างมีความสุข มีรายได้อย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนการใช้จ่าย มีเงินออม อาจมีหนี้หรือไม่ก็ได้ แต่มีการจัดการที่เหมาะสม³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่ด้านเศรษฐกิจว่าเป็น

ปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า เศรษฐกิจเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ กลุ่มครอบครัวไทย ภาคใต้ที่นับถือศาสนาอิสลามประสบปัญหาเรื่องหนี้สินน้อย ต่างจากภาคอื่นทุกพื้นที่ อาจจะเนื่องมาจากศาสนาอิสลามมีคำสอนเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน การซื้อขาย การกู้ยืม การจำนำ ฯลฯ มิให้มีการนำทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ถูกต้อง ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการคดโกง การแย่งชิง ยักยอก การหยิบยืม สิ่งที่ได้มาทั้งหมดนี้ ถือว่าเป็นหนี้สินที่ต้องชดใช้คืนแก่เจ้าของสิทธิ จะปล่อยให้ผ่านไป ครอบครัวไทยภาคใต้ทั้งจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานีเห็นถึงความสำคัญของเศรษฐกิจดี ทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข มีรายได้ พอเพียง ไม่มีหนี้สิน มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม มีที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง โดยต้องเป็นครอบครัวที่สมาชิกครอบครัวมีงานทำที่มั่นคง มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่าย ไม่มีหนี้สินหรือถ้ามีหนี้ก็ต้องมีความสามารถใช้คืนได้ มีเงินออมไว้ใช้จ่ายในยามเดือดร้อนจำเป็นหรือเมื่อยามที่ไม่สามารถประกอบอาชีพ ไม่มีรายได้ ดังคำกล่าวว่า “มีเงินใช้จ่าย มีกินมีใช้ พอมีพอกิน พอเพียงเหลือเก็บ ไม่มีหนี้สิน” (สนทนากลุ่มครอบครัวจังหวัดยะลา) และยังได้สะท้อนถึงความสำคัญของการที่ครอบครัวมีปัญหาทางเศรษฐกิจย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆในครอบครัวตามมา เช่น ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง การศึกษาของบุตร สุขภาพอนามัย และอาจนำไปสู่การเป็นครอบครัวแตกแยก ดังคำกล่าวของกลุ่มผู้ชาย จังหวัดยะลา “ ความทุกข์ของครอบครัว คือ ลูกไปโรงเรียนแล้ว ไม่มีเงินให้ลูก ” (สนทนากลุ่มผู้ชาย จังหวัดยะลา) และคำกล่าวของกลุ่มผู้หญิงจังหวัดยะลา เกี่ยวกับการเกิดหนี้สินและทำให้ครอบครัวมีความทุกข์ คือ “ไม่มีเงินค่าการศึกษาลูก ลูกเรียน ต้องไปกู้เงินในระบบมาเป็นค่าการศึกษาลูก ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดยะลา) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นไทยมุสลิมจังหวัดยะลา มีความเชื่อว่าการที่ครอบครัวมีเศรษฐกิจดีเกิดจากการสะสมบุญ ที่ต้องทำดีในชาตินี้ เพื่อชาติหน้าจะได้มีทุนทางเศรษฐกิจตามที่ธรรมเนียมปฏิบัติไว้

ด้านการศึกษา

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านการศึกษา คือ ความสามารถทางการศึกษา โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ การสนับสนุนทางการศึกษา และปัญหาอุปสรรคทางการศึกษาของสมาชิกครอบครัว³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่ด้านการศึกษาของสมาชิกครอบครัว ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า ครอบครัวชาวใต้ให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูก ดังคำกล่าวว่า “การศึกษา เมื่อมีความรู้ ก็ทำงานดีๆ มีเงินใช้ มีโอกาสทางการทำงานที่ดีขึ้น เวลาจะไปติดต่ออะไรก็ง่ายขึ้น ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดยะลา) ความสุขของครอบครัวกับการศึกษาของลูก ดังคำกล่าวที่ว่า “ลูกไปโรงเรียน เป็นคนดี ตั้งใจเรียน เรียนจบมีงานทำ ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดยะลา) ในทางกลับกันความทุกข์ของครอบครัวเมื่อลูกมีปัญหาในเรื่องการเรียน เช่น ไม่มีเงินให้ลูกเรียนหนังสือ ลูกเกเร ไม่ตั้งใจเรียน ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในด้านเศรษฐกิจ และการสะท้อนเกี่ยวกับความสุขของครอบครัวในช่วงที่ลูกสำเร็จการศึกษาว่า “ สมาชิกครอบครัวมีความสุข เมื่อลูกเรียนจบปริญญาตรี ลูกประสบความสำเร็จในชีวิต เรียนจบ มีงานทำ ” (สนทนากลุ่มผู้หญิง จังหวัดยะลา) นอกจากนี้ทั้งครอบครัวไทยมุสลิมจังหวัดยะลาและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ให้ความเห็นว่าการศึกษาสอนให้คนเป็นคนดี ทำให้คนรอบรู้ เท่าทันและเป็นภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิตครอบครัว จะต้องเป็นทั้งการศึกษาทั้งทางโลกและทางศาสนา ดังคำกล่าวว่า “ ความรู้ การศึกษา รู้ว่าอะไรดีไม่ดี ถ้าทำดีผลที่เกิดก็จะดี รู้ทั้งความรู้บนโลก (การศึกษาทางโลก) และรู้ทางศาสนา (การนับถือศาสนา) ” (สนทนากลุ่มผู้ชายไทยมุสลิม จังหวัดยะลา) สอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มผู้ชาย จังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวว่า “การศึกษาไม่ใช่เฉพาะการมีความรู้เพียงในตำราเรียน แต่ยังรวมไปถึงการมีความรู้รอบด้าน เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม ” (สนทนากลุ่มผู้ชาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านความมั่นคงและการพึ่งพา คือ การที่ครอบครัวมีหลักประกันความมั่นคงเกี่ยวกับความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการจากรัฐ³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่ด้านความมั่นคงและการพึ่งพาของสมาชิกครอบครัว ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า ความสุขของครอบครัวอยู่ที่ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง บางครอบครัวกล่าวว่าชีวิตครอบครัวเริ่มต้นเมื่อคู่สมรสแต่งงานแล้วและมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง โดยทั่วไปครอบครัวภาคใต้ แต่เดิมเมื่อแต่งงานใหม่ๆจะอาศัยอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อน จนกว่าจะเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ จึงแยกครอบครัว โดยพ่อแม่อาจให้ทุนไปเริ่มต้นครอบครัวใหม่ ยกเว้นลูกคนเล็กที่แต่งงานแล้วต้องอาศัยอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ เพราะพ่อแม่แก่ชราต้องการการดูแล และสำหรับลูกคนโตที่มีฐานะลำบากจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ ปัจจุบันชายหญิงแต่งงานกันแล้ว มักแยกเรือนไปสร้างครอบครัวใหม่ของตนเอง อาจอยู่ในละแวกเดียวกับครอบครัวเดิมหรืออยู่ห่างไกลขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม เช่น การทำงาน การเรียน ฯลฯ

ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ในประเด็นนี้ถือว่ามีความสำคัญสำหรับความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้โดยเฉพาะครอบครัวไทยในจังหวัดยะลา แม้โดยทั่วไปครอบครัวจะรู้สึกเคยชินกับการดำเนินชีวิตครอบครัวภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบใน3จังหวัดชายแดนใต้ แต่ก็มีกรกล่าวถึงผลกระทบของความไม่ปลอดภัยที่เกิดกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของครอบครัวตน ปัญหาเสพติดไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับสมาชิกครอบครัวโดยตรงหรือเกิดขึ้นกับคนในชุมชน ย่อมสร้างความรู้สึกละเลย ปลอดภัย เป็นความเสี่ยงและความหวาดระแวงอันตรายให้กับสมาชิกครอบครัว ทั้งนี้ครอบครัวได้ให้ความเห็นว่าต้องการให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือดูแลปัญหาเสพติดในชุมชนของตน นอกจากนี้ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของครอบครัวก็จะเกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ การมีงานทำมั่นคง มีรายได้เพียงพอและหนี้สินของครอบครัวตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ดังเช่นตัวแทนครอบครัวไทยในภาคใต้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การดำเนินชีวิตครอบครัวได้รับผลกระทบและทำให้ครอบครัวไม่มีความสุขอย่างมาก “รายได้ไม่เพียงพอ มีหนี้สินทำให้ครอบครัวต้องดิ้นรน ไม่มีเวลาให้กับครอบครัว” และ “ปัญหาเสพติดในชุมชน ไม่มีหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินการขับเคลื่อนหรือรองรับ โดยอ้างว่าไม่ใช่หน้าที่หลักของตนและผลภาระให้ชุมชนดูแลกันเอง” (สนทนากลุ่มครอบครัว ภาคใต้)

การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการจากรัฐ สิทธิสวัสดิการจากรัฐที่ครอบครัวเล็งเห็นว่ามีสำคัญ เป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวและจะทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ซึ่งจากการสนทนากลุ่มครอบครัวทั้งจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวได้ว่าสิทธิสวัสดิการจากรัฐเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ได้แก่ เงินอุดหนุนราคาพืชผล ปัจจัยที่ใช้ในการเกษตร สนับสนุนราคาพืชผล ทุนกู้ยืมประกอบอาชีพที่ภาครัฐจัดให้ โดยไม่มีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ฯลฯ การสนับสนุนศึกษาของบุตร การมีงานทำภายหลังสำเร็จการศึกษา การจัดให้มีอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้เพียงพอ การปราบปรามยาเสพติด การมีประชาคมหมู่บ้านสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สถานที่พักผ่อน หย่อนใจ

ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน หมายถึง สภาพการณ์ที่ครอบครัวได้อาศัยอยู่ในชุมชนที่คนในชุมชนมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการยอมรับเข้าใจซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมกัน เป็นชุมชนที่ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด อบายมุข และภัยธรรมชาติ มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมทั้งได้รับความช่วยเหลือและสิ่งอำนวยความสะดวกจากหน่วยงานภาครัฐ³ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชนว่าเป็นปัจจัยหนึ่ง

ของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า คนสุราษฎร์ธานีมีความรัก เคารพ เทิดทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่9) จึงยึดถือแนวพระราชดำริของพระองค์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ครอบครัวของตน เครือญาติและคนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนในชุมชนเป็นครอบครัวเดียวกัน เพราะร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน ดังคำกล่าวว่า “ ชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนและสังคม ในพื้นที่คนในชุมชน ถือว่า เป็นครอบครัวเดียวกัน เพราะร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาตั้งแต่สร้างชุมชน ” (สนทนากลุ่มของจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีความไม่ปลอดภัยที่จะต้องได้รับการแก้ไข เยียวยา และเฝ้าระวังโดยยึดหลัก ชุมชนพึ่งตนเอง คนในชุมชนต้องช่วยเหลือดูแลกันเองอย่างเข้มแข็งในเรื่องสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และปัญหายาเสพติดซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและเป็นสถานการณ์ปัญหาที่ส่งผลกระทบกับการดำเนินชีวิตครอบครัวและความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ดังคำกล่าวที่สะท้อนความรู้สึกของสมาชิกครอบครัวว่า “ปัญหาเสพติด กลัวมากที่สุด เคยประชุมกับหน่วยงานภาครัฐในเรื่องนี้ หน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกันว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง (เหตุผลที่อ้างคือ ไม่มีเงินเติมน้ำมันที่จะมาขับรถเวียนดูเหตุการณ์ในหมู่บ้าน) กลัวจะทำงานทับเส้นกัน ระหว่างตำรวจภูธร กับตำรวจ ตชด. หน่วยงานภาครัฐผลักดันให้ชุมชนดูแลกันเอง” (การสนทนากลุ่มผู้ชาย จังหวัดยะลา)

ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คือ การที่สมาชิกครอบครัวดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ใช้จ่ายเงินตามความจำเป็น สั่งสอนให้สมาชิกครอบครัวขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ มีการ อดออม ครอบครัวไทยภาคใต้ให้ความสำคัญแก่ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของบุคคลและครอบครัวโดยได้รับอิทธิพลทางการสอนของศาสนาพุทธที่ให้อิทธิพลทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติสายกลาง หรือหลักการที่ว่าด้วยความสมดุล (สมตา) อันเป็นลักษณะสากลของสรรพสิ่ง “สมชีวิตา โหติ” ความเป็นผู้เลี้ยงชีวิตแต่พอเหมาะพอสมตามพระพุทธานุญาตที่สื่อให้เห็นคำสอนที่ทำให้ผู้คนมีความสุขจาก “ความพอเหมาะ” “ความพอเพียง” อันนำไปสู่ความเพียงพอ หากพิจารณาถึงความหมายแล้วมีความสอดคล้องกับปรัชญา “ความพอเพียง” ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่9) ที่ได้พระราชทานไว้เพื่อนำไปสู่ “ความอยู่ดีมีสุข” หรือ “คุณภาพชีวิต” ของประชาชนและครอบครัวซึ่งพสกนิกรทุกคนทุกวิชาชีพควรซึมซับรับน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมสู่การปฏิบัติ²

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้

ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ หมายถึง สิ่งที่เป็นศูนย์รวมใจในการดำเนินชีวิตของสมาชิกครอบครัวทุกคน หรือเป็นสิ่งที่สมาชิกครอบครัวยึดเหนี่ยวหรือยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ผลจากการศึกษาจะได้นำเสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ โดยแบ่งเป็น 2 ประการ คือ ปัจจัยภายในครอบครัว และปัจจัยภายนอกครอบครัว

2.1 ปัจจัยภายใน

ผลการศึกษาครอบครัวไทยทั้งจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ ได้แก่ พ่อแม่ ลูก เป็นศูนย์รวมใจในของสมาชิกครอบครัวทุกคน

กล่าวคือ พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูกหลาน คำสั่งสอนของพ่อแม่ทำให้ลูกเป็นคนดี ขยันทำมาหากิน มีความกตัญญูกับปู่ย่า ตายาย บรรพบุรุษ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เข้าวัด ทำบุญ รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนลูก คือศูนย์รวมใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เมื่อจะกระทำสิ่งใดจะคิดถึงลูกก่อนเสมอ เช่น การที่พ่อแม่ยับยั้งชั่งใจไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ก็เพราะคิดถึงอนาคตของลูก หรือการที่พ่อแม่ต้องทำงานหนักก็เพราะต้องการหาเงินให้เพียงพอสำหรับการศึกษาของลูก ฯลฯ

2.2 ปัจจัยภายนอก

ผลการศึกษาครอบครัวไทยในภาคใต้ ทั้งจังหวัดยะลาและจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ ได้แก่ ศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นธรรมนูญแห่งชีวิต สอนให้คนเป็นคนดี ละเว้นการทำชั่ว เป็นที่พึ่งทางใจในยามทุกข์ยากเดือดร้อน ส่วนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนาหลักเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ความพอเพียงประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ครอบครัวไทยภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างพอเพียง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ครอบครัวรอดพ้นจากภัยและวิกฤต ป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว ทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข

3. แนวนโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน และด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ทั้งปัจจัยภายใน คือ พ่อแม่และลูก และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของครอบครัวไทยภาคใต้ โดยเฉพาะครอบครัวไทยมุสลิมในจังหวัดยะลาและครอบครัวไทยพุทธจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ข้อค้นพบดังกล่าว นำไปสู่การพิจารณาแนวนโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้

คือ

1. ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวทั้ง 9 ด้าน มีความสำคัญสำหรับครอบครัวไทยในภาคใต้
2. สิ่งที่เป็นศูนย์รวมใจในการดำเนินชีวิตของสมาชิกครอบครัวทุกคน หรือเป็นสิ่งที่สมาชิกครอบครัวยึดเหนี่ยวหรือยึดถือปฏิบัติร่วมกันของครอบครัวไทยในภาคใต้ คือ พ่อแม่ ลูก ศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. สิ่งที่ยังเป็นปัญหาอุปสรรคต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยในภาคใต้ ได้แก่ เศรษฐกิจ (อาชีพ รายได้ หนี้สิน) ยาเสพติด การศึกษาของบุตร สุขภาพผู้สูงอายุ สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ ด้วยองค์ประกอบทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน และด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยภาคใต้ ทั้งปัจจัยภายในครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่และลูก และปัจจัยภายนอกครอบครัว ได้แก่ ศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่กล่าวมาข้างต้น มีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยภายใต้โมเดล ไทยแลนด์ 4.0 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี พ.ศ.2560-2579 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและครอบครัวฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 และยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564 กล่าวคือ “โมเดล ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย มีฐานคิดสำคัญ คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระบุว่า “เมื่อพรั่ง ต้องรู้จักเติม เมื่อพอ ต้องรู้จักหยุด เมื่อเกินต้องรู้จักปัน” และมีคุณลักษณะประการหนึ่ง คือ พัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่วนที่สอดคล้องกับ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี พ.ศ.2560-2579” ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ ประเทศชาติ มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันหมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครัวเรือนและปัจเจกบุคคล และมีความมั่นคงในทุกมิติทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยในระดับสังคม ระบุว่า มีความปรองดองและสามัคคี สามารถนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น และได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน โดยมีเป้าหมาย คือ (1) คนไทยทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งการมีสุขภาวะ มีความรู้และมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี (2) การศึกษาและการเรียนรู้มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล สามารถพัฒนาคนไทยให้มีทักษะการเรียนรู้ในเชิงคิดสังเคราะห์ สร้างสรรค์ ต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมความรู้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และ (3) ครอบครัวมีความอบอุ่น เข้มแข็งและมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับความสอดคล้องของ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและครอบครัวฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564” ซึ่งต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และได้กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และเป้าหมายเช่นเดียวกับ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี พ.ศ.2560-2579” คือ ประเทศชาติ มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีเป้าหมายการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพคน คือ (1) คนไทยทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งการมีสุขภาวะ มีความรู้และมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี (2) การศึกษาและการเรียนรู้มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล สามารถพัฒนาคนไทยให้มีทักษะการเรียนรู้ในเชิงคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ ต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมความรู้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และ (3) ครอบครัวมีความอบอุ่น เข้มแข็งและมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งมีความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564 ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ สถาบันครอบครัวเป็นเป้าหมายหลักของประเทศที่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและสมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีเป้าหมายหลัก 2 ประการที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว คือ (1) สมาชิกของครอบครัวมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะดีขึ้น มีคุณธรรมจริยธรรมและสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้บนฐานวิถีวัฒนธรรมไทย (2) ครอบครัวมีหลักประกันความมั่นคงและสวัสดิการขั้นพื้นฐานทุกด้าน ทั้งด้านสุขภาพ

อนามัย ด้านการศึกษา ด้านชีวิตการมีงาน/อาชีพ ด้านรายได้ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร และด้านการมีส่วนร่วมและครอบครัวมีลักษณะเฉพาะ ได้รับการดูแลและสวัสดิการที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนานโยบายในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภาคใต้ มีดังนี้

1. การกำหนดนโยบายและมาตรการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจบริบทของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวภายใต้องค์ประกอบทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา ด้านความร่วมใจและความปลอดภัยในชุมชน และด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ทั้งปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยภายนอกครอบครัว
2. ทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ท้องถิ่น องค์กรชุมชนและประชาชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายและมาตรการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายตระหนักเห็นความสำคัญและมีบทบาทในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในภาคใต้
4. การส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในภาคใต้ รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเอง
5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต
6. ควรมีการถอดบทเรียนเพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีในการเสริมสร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัว

การอ้างอิง

1. รุจา ภูโพลย์และคณะ. (2558). การสังเคราะห์องค์ความรู้: การเปลี่ยนแปลงสถานภาพครอบครัวไทยและแนวทางเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
2. จิตตินันท์ เดชะคุปต์.(2557). รายงานโครงการศึกษาและพัฒนาดัชนี "ครอบครัวอบอุ่น" ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
3. ดารณี จงอุดมการณ์และคณะ. (2560) .การรับรู้ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย: การวิจัยเชิงคุณภาพ (Perception of the Thai family well being : A qualitative Study.) วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ ปีที่40 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2560)
4. ดารณี จงอุดมการณ์และคณะ. (2559) . การสำรวจความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย: การวิจัยเชิงคุณภาพ . เอกสารอัดสำเนา
5. ธาดา สืบหลินวงศ์ พรธนะ มโหสวริยะ สุธี พานิชกุล. (2551). แนวทางจริยธรรม การทำวิจัยในคนในประเทศไทย พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: ชมรมจริยธรรมการท วิจัยในคนในประเทศไทย.

6. ผศ.ดร.สาวิตรี ทยานศิลป์, (ม.ป.ป) . มหาวิทยาลัยมหิดล. เอกสารอัดสำเนา
7. วิลาส อรุณศรี, พลเอก. (2560). เลขาธิการนายกรัฐมนตรี , ประธานกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ. การบรรยาย เรื่องยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579)
8. สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2558) โมเดลประเทศไทย 4.0’ ผลึกความคิด ‘สุวิทย์ เมษินทรีย์’ August 2015 . จากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 35 ฉบับที่ 3083 วันที่ 30 สิงหาคม - 2 กันยายน พ.ศ. 2558
9. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558) ทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและครอบครัวฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) . เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2558 ของ สศช. วันจันทร์ที่ 14 กันยายน พ.ศ.2558
10. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
11. Lincoln YS, Guba EG. Naturalistic Inquiry. Beverly Hills, CA: Sage; 1985.